

ФОРМУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТАБІЛЬНІСТЮ ТА РИЗИКАМИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

*Кірдіна О. Г., д.е.н., професор (УкрДУЗТ),
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0600-7329>
Стешенко О. Д., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)
<https://orcid.org/0000-0001-5117-0585>
Міняйло Г.В., магістр (УкрДУЗТ)*

У статті досліджено теоретико-методичні засади формування забезпечень у системі фінансового управління підприємствами залізничного транспорту та їх вплив на достовірність фінансової звітності й ефективність управлінських рішень. Обґрунтовано розгляд забезпечень як інструменту міжперіодного розподілу витрат, що забезпечує дотримання принципу відповідності доходів і витрат та впливає на формування фінансового результату діяльності. Визначено функціональне призначення забезпечень як механізму стабілізації фінансових результатів, попереднього врахування витрат та зниження рівня фінансової невизначеності. Здійснено структурування системи забезпечень залізничного транспорту з виокремленням соціальних, технічних, правових, стратегічних та умовних їх видів. Ідентифіковано основні ризики, пов'язані з їх застосуванням, зумовлені невизначеністю оцінювання, інформаційною асиметрією та можливими викривленнями фінансової звітності. Обґрунтовано напрями удосконалення управління забезпеченнями на основі ризик-орієнтованого підходу, сценарного аналізу та інструментів фінансової аналітики, що сприяє підвищенню точності прогнозування майбутніх зобов'язань і ефективності фінансового планування.

Ключові слова: залізничний транспорт, забезпечення, ризики, управління, фінансовий стан, ризик-орієнтований підхід

FORMATION OF PROVISIONS IN THE SYSTEM OF FINANCIAL STABILITY AND RISK MANAGEMENT OF RAILWAY TRANSPORT

*Kirdina O., Doctor of Economics, Professor (USURT),
Steshenko O., PhD (Econ.), Associate Professor (USURT),
Minialo H., master's degree (USURT)*

The article examines the theoretical and methodological foundations of provisions formation within the financial management system of railway transport and their impact on the reliability of financial reporting and the effectiveness of managerial decision-making. Provisions are substantiated as an instrument for interperiod cost allocation, ensuring compliance with the matching principle and influencing the formation of the financial result of operations. The functional role of provisions is defined as a mechanism for stabilizing financial results, pre-recognizing expected expenses, and reducing financial uncertainty. The system of provisions in railway transport is structured with the identification of social, technical, legal, strategic, and contingent types. The main risks associated with the application of provisions are identified, driven by estimation uncertainty, information asymmetry, and potential

distortions in financial reporting. Directions for improving provision management are substantiated based on a risk-oriented approach, scenario analysis, and financial analytics tools, which enhance the accuracy of forecasting future liabilities and the efficiency of financial planning.

Keywords: *railway transport, provisions, risks, management, financial position, risk-oriented approach..*

Постановка проблеми. Функціонування залізничного транспорту відбувається в умовах підвищеної невизначеності та багатофакторного ризикового середовища, що обумовлює необхідність забезпечення належного рівня фінансової стабільності. На відміну від інших галузей, залізничний транспорт характеризується значною капіталоемністю, тривалими інвестиційними циклами та високим рівнем соціальної відповідальності, що ускладнює процес управління фінансовими ресурсами. У таких умовах особливого значення набуває здатність не лише ефективно управляти поточними активами і зобов'язаннями, а й своєчасно ідентифікувати, оцінювати та покривати майбутні витрати.

Одним із ключових інструментів, що забезпечує реалізацію зазначених завдань, є формування забезпечень. Вони виступають важливим елементом системи фінансового менеджменту, оскільки дозволяють відобразити у фінансовій звітності потенційні зобов'язання, пов'язані з майбутнім вибуттям економічних ресурсів. Такий підхід сприяє підвищенню достовірності облікової інформації та формує основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Актуальність дослідження посилюється специфікою діяльності залізничного транспорту, де значна питома вага витрат пов'язана з міжперіодним характером їх віднесення. Зокрема, суттєве місце займають витрати на утримання та відновлення рухомого складу, модернізацію інфраструктури, а також виконання соціальних зобов'язань перед працівниками. Неврахування таких витрат

або їх несвоєчасне відображення у фінансовому обліку може призвести до суттєвого викривлення фінансових результатів і, як наслідок, до зниження рівня фінансової стійкості.

На практиці, формування забезпечень нерідко супроводжується низкою проблем, серед яких недостатня обґрунтованість оцінок, відсутність уніфікованих підходів до визначення їх розміру, а також обмежене використання аналітичних інструментів у процесі прийняття управлінських рішень. Це знижує ефективність використання забезпечень як інструменту управління фінансовими ризиками та обмежує їх потенціал у забезпеченні фінансової стабільності.

Таким чином, постає необхідність комплексного дослідження процесу формування забезпечень у контексті їх впливу на фінансову стабільність і рівень ризиків залізничного транспорту. Особливої актуальності набуває розроблення науково обґрунтованих підходів до інтеграції забезпечень у систему управління ризиками, що дозволить підвищити ефективність фінансового менеджменту та забезпечити стійкий розвиток в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад формування забезпечень у системі управління фінансовою стабільністю та ризиками залізничного транспорту, а також розроблення практичних підходів до підвищення ефективності їх використання в умовах невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування забезпечень та їх ролі у системі управління

фінансовою стабільністю і ризиками посідають важливе місце у наукових дослідженнях вітчизняних учених у сфері бухгалтерського обліку, фінансів і ризик-менеджменту. Теоретико-методичні засади обліку зобов'язань, економічна сутність забезпечень та їх функціональне призначення у фінансовій системі розглядаються у працях провідних науковців, де обґрунтовується їх значення як інструменту відображення майбутніх витрат і підвищення достовірності фінансової звітності.

Значний внесок у дослідження теоретичних і прикладних аспектів обліку забезпечень зробили С.Ф. Голов, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, у працях яких сформульовано підходи до визначення економічної сутності забезпечень, розкрито особливості їх облікового відображення та обґрунтовано методичні засади їх формування з використанням практичних прикладів [13]. Наукові напрацювання зазначених авторів заклали підґрунтя для розвитку сучасних підходів до обліку забезпечень як складової системи управління фінансовими результатами та ризиками.

Окремий напрям досліджень пов'язаний із проблематикою управління фінансовими ризиками та використанням аналітичних інструментів у системі фінансового менеджменту. Зокрема, О.О. Цвірко та Д.В. Крилов наголошують на важливості застосування систем моніторингу показників у режимі реального часу для своєчасної ідентифікації ризиків та прийняття обґрунтованих управлінських рішень [3]. Такий підхід створює передумови для інтеграції формування забезпечень у систему превентивного управління ризиками.

Подальший розвиток підходів до управління ризиками в умовах трансформації економіки відображено у дослідженнях В.В. Кравченка, який обґрунтовує доцільність використання сучасних інструментів ризик-менеджменту

та підкреслює роль цифрових технологій у підвищенні ефективності управління фінансовими ресурсами [4]. У цьому контексті забезпечення розглядаються як складова комплексної системи фінансового управління, спрямованої на забезпечення стабільності та підвищення конкурентоспроможності.

Разом з тим у наукових джерелах з управління ризиками акцентується увага на необхідності системного підходу до їх ідентифікації, оцінювання та мінімізації, що передбачає використання фінансових інструментів для покриття можливих витрат [5]. Це підтверджує доцільність застосування забезпечень як механізму зниження фінансової невизначеності та підвищення передбачуваності витрат.

Водночас, незважаючи на наявність значних наукових напрацювань, питання формування забезпечень у контексті управління фінансовою стабільністю та ризиками на залізничному транспорті залишаються недостатньо дослідженими. Існуючі підходи мають переважно загальноекономічний характер і не враховують галузевих особливостей, зокрема високої капіталоемності, значної питомої ваги інфраструктурних витрат та специфіки соціальних зобов'язань. Потребують подальшого наукового обґрунтування підходи до інтеграції забезпечень у систему ризик-менеджменту та оцінки їх впливу на фінансову стабільність у довгостроковій перспективі.

Наявність вагомих наукових напрацювань і водночас існування невіршених питань зумовлюють необхідність подальших досліджень, спрямованих на розвиток теоретико-методичних підходів до формування забезпечень як інструменту забезпечення фінансової стабільності та зниження ризиків на залізничному транспорті.

Виклад основного матеріалу. В сучасній системі фінансового регулювання діяльності підприємств формування забезпечень ґрунтується на чітко визначеній нормативно-правовій базі, яка

регламентує порядок їх визнання, оцінки та відображення у фінансовій звітності. В Україні ключову роль у цьому процесі відіграють національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку [12], зокрема НП(С)БО 11 «Зобов'язання», що визначає сутність зобов'язань з невизначеними сумою або строком погашення, а також НП(С)БО «Загальні вимоги до фінансової звітності», яке встановлює принципи достовірного та повного відображення фінансової інформації. Поряд із національними стандартами важливе значення мають міжнародні підходи, закріплені у МСФЗ (IAS37 «Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets»), які деталізують критерії визнання забезпечень, методи їх оцінки та вимоги до розкриття інформації. Відповідно до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, забезпечення розглядаються як зобов'язання з невизначеними параметрами, що виникають унаслідок попередніх господарських операцій і підлягають оцінці на основі професійного судження. Такий підхід сприяє підвищенню достовірності облікової інформації та формує основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Додатково нормативне регулювання охоплює податкове законодавство, що визначає особливості врахування забезпечень при формуванні об'єкта оподаткування, а також галузеві нормативні акти, що регламентують специфіку діяльності підприємств залізничного транспорту.

З економічної точки зору, забезпечення являють собою інструмент відображення майбутніх витрат, які з високою ймовірністю виникнуть унаслідок уже здійснених господарських операцій, проте не мають точно визначених параметрів щодо часу або суми їх погашення. Їх сутність полягає у забезпеченні принципу відповідності доходів і витрат, що дозволяє більш об'єктивно оцінити фінансові результати

діяльності підприємства у звітному періоді. Забезпечення виступають не лише елементом облікової політики, але й важливим інструментом фінансового планування, який сприяє підвищенню достовірності звітності, зниженню рівня невизначеності та формуванню стабільної фінансової бази для прийняття управлінських рішень.

Функціональне призначення забезпечень полягає у попередньому врахуванні майбутніх витрат, що дозволяє підприємству уникнути різких фінансових коливань та забезпечити рівномірний розподіл навантаження між звітними періодами. В межах зазначеного підходу вони виконують низку важливих функцій, серед яких стабілізаційна, прогностна, захисна та регулююча. Стабілізаційна функція проявляється у згладжуванні фінансових результатів, прогностна – у можливості оцінки майбутніх витрат, захисна – у створенні фінансового резерву для покриття ризиків, а регулююча – у забезпеченні відповідності облікових даних реальному економічному стану підприємства. В умовах високої динамічності зовнішнього середовища ці функції набувають особливої значущості, оскільки дозволяють підприємствам адаптуватися до змін і підтримувати фінансову рівновагу [13].

Для залізничного транспорту система забезпечень має розгалужений характер і охоплює широкий спектр зобов'язань, що обумовлено специфікою їх діяльності. Особливість формування забезпечень на залізничному транспорті полягає у необхідності врахування високого рівня капіталомісткості, тривалого строку експлуатації активів та підвищених вимог до безпеки перевезень. Це обумовлює необхідність застосування комплексних підходів до оцінки майбутніх витрат, що включають використання статистичних даних, прогностичних моделей та експертних оцінок. Водночас важливо забезпечити баланс між обачністю та ефективністю, оскільки надмірне або

недостатнє формування забезпечень може негативно вплинути на фінансові результати та інвестиційну привабливість підприємства.

Залізничний транспорт є однією з ключових складових національної економіки, забезпечуючи безперербійне функціонування вантажних та пасажирських перевезень і виконуючи важливі соціальні та оборонні функції держави. В сучасних умовах ефективно управління фінансами залізничного транспорту неможливе без глибокого розуміння механізмів формування забезпечень, які виконують роль інструменту зниження фінансових ризиків і підвищення стабільності діяльності. Забезпечення у даній сфері виступають ключовими елементами фінансової системи, що дозволяють прогнозувати витрати, планувати прибутковість та забезпечувати довгострокову рентабельність.

В межах облікової політики залізничного транспорту формування забезпечень здійснюється як інструмент відображення майбутніх зобов'язань із

невизначеним строком або сумою, що виникають унаслідок минулих подій господарської діяльності. Такий підхід узгоджується з вимогами національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема IAS37, і забезпечує дотримання принципу обачності та достовірного відображення фінансового стану підприємства.

На практиці залізничного транспорту формуються різні види забезпечень, кожен з яких виконує специфічну фінансово-економічну функцію та спрямований на мінімізацію відповідних груп ризиків. В системі облікової політики залізничного транспорту забезпечення доцільно класифікувати за їх економічним змістом та функціональним призначенням, що дозволяє виокремити такі основні групи: соціальні забезпечення, технічні забезпечення, правові та гарантійні забезпечення, стратегічні (довгострокові) забезпечення та умовні забезпечення (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади забезпечень на залізничному транспорті та пов'язані з ними ризики (сформовано авторами)

Вид забезпечення	Приклад забезпечення	Типовий ризик при помилковій оцінці
Соціальні	Резерв на оплату щорічних відпусток локомотивних бригад (понад 2 тис. осіб)	Раптове зростання витрат у період масових відпусток → коливання прибутку
Технічні	Резерв на капітальний ремонт контактної мережі (плановий цикл – 5 років)	Недофінансування ремонту → аварійність, штрафи, простої
Правові	Резерв на компенсацію за втрачений вантаж (за позовами клієнтів)	Завищення резерву → штучне заниження прибутку, погіршення інвестиційної привабливості
Стратегічні	Резерв на екологічну рекультивацию земель після виведення тягових підстанцій	Інфляційний ризик накопичених коштів не вистачає через зростання цін
Умовні	Потенційне зобов'язання за судовими позовами щодо порушення строків доставки	Недооцінка ймовірності → несподіваний відтік коштів, падіння ліквідності

Важливим аспектом є соціальна складова функціонування залізничного транспорту, що обумовлюється значною чисельністю персоналу та специфічними умовами праці. Соціальні забезпечення на залізничному транспорті розглядаються як інструмент фінансового визнання зобов'язань соціального характеру, що виникають унаслідок використання найманої праці у звітному періоді. Їх формування ґрунтується на принципі нарахування та принципі відповідності доходів і витрат. Велика чисельність персоналу на залізничному транспорті приводить до значного обсягу витрат на оплату праці та соціальні виплати. Створення соціальних забезпечень зумовлена структурною нерівномірністю виникнення витрат на персонал. Відсутність механізму їх попереднього визнання призводила б до істотних коливань витрат між звітними періодами та викривлення показників фінансового результату, що знижує достовірність аналітичної інтерпретації фінансової звітності.

Соціальні забезпечення, що охоплюють резерви на оплату праці, додаткові соціальні виплати, пенсійні зобов'язання та відпустки, є не лише елементом облікової політики, але й важливим фактором соціально-економічної стабільності підприємств галузі. Їх формування забезпечує передбачуваність витрат на персонал, сприяє підвищенню рівня соціального захисту працівників та формує довгострокову мотивацію до підвищення продуктивності праці. В контексті залізничного транспорту, де людський фактор має вирішальне значення для безпеки та ефективності перевезень, роль таких забезпечень набуває стратегічного характеру. Водночас недооцінка соціальних зобов'язань може призвести до зростання прихованих ризиків, пов'язаних із плінністю кадрів, зниженням якості обслуговування та збільшенням імовірності виробничих інцидентів. В

поєднанні з тривалими виробничими циклами та безперервним характером перевізного процесу це формує підвищену чутливість фінансових результатів до коливань витрат на персонал.

Виконання зобов'язань щодо виплат працівникам, потребує формування відповідних фінансових ресурсів. Наявність забезпечень у цій сфері дозволяє не лише дотримуватися вимог законодавства, але й сприяє підтриманню стабільності трудових відносин, підвищенню мотивації персоналу та забезпеченню безперервності виробничих процесів, виконують функцію фінансового вирівнювання, забезпечуючи стабілізацію витратної частини, підвищення прогнозованості фінансових результатів та зниження соціально-фінансових ризиків підприємства [14].

Не менш значущими є забезпечення, пов'язані з технічним обслуговуванням та ремонтом основних засобів. Залізнична інфраструктура потребує постійного контролю та значних фінансових вкладень, спрямованих на підтримання її у належному технічному стані. Технічні забезпечення на залізничному транспорті формуються як фінансовий механізм попереднього визнання майбутніх витрат, пов'язаних із відновленням, ремонтом та технічним обслуговуванням основних засобів інфраструктурного та виробничого призначення. Їх економічна необхідність зумовлена високим ступенем зношеності основних засобів, капіталомісткістю галузі та тривалим циклом відтворення інфраструктури. В таких умовах витрати на ремонт і модернізацію мають нерівномірний характер, що за відсутності механізму забезпечень призводить до суттєвих коливань фінансових результатів і зниження їх прогнозованості. Технічні забезпечення, що охоплюють витрати на ремонт і обслуговування забезпечують фінансове вирівнювання таких витрат, сприяють підтриманню безперервності перевізного процесу та зниженню ризиків. З огляду на високу капіталомісткість

інфраструктури залізничного транспорту, такі забезпечення відіграють ключову роль у підтриманні її функціональної придатності та безпеки. Формування забезпечень на технічні потреби забезпечує системне врахування майбутніх витрат на підтримання працездатності основних засобів залізничної інфраструктури, що дозволяє узгодити фінансове планування з фактичними параметрами фізичного зносу активів та рівнем їх експлуатаційного навантаження. Такий підхід забезпечує більш рівномірний розподіл витрат у часі та підвищує достовірність оцінки фінансових результатів підприємства, зменшуючи ризик їх викривлення, обумовлений нерівномірністю витрат на ремонт і відновлення. Відсутність системного підходу до фінансування таких витрат може призвести до зростання аварійності, збільшення простоїв та погіршення якості транспортних послуг. В цьому контексті формування забезпечень виступає інструментом довгострокового планування, що дозволяє рівномірно розподіляти фінансове навантаження та підвищувати ефективність використання ресурсів.

Суттєву роль відіграють також забезпечення, пов'язані з правовими та договірними зобов'язаннями. Діяльність залізничного транспорту супроводжується значною кількістю господарських операцій, що зумовлює виникнення претензій з боку контрагентів, зокрема щодо порушення строків перевезення або збереження вантажів. Правові та гарантійні забезпечення відображають необхідність врахування потенційних фінансових наслідків юридичних ризиків, що виникають у процесі взаємодії з контрагентами, державними органами та споживачами послуг. Умови функціонування залізничного транспорту передбачають значну кількість договірних зобов'язань, виконання яких пов'язане з ризиком штрафних санкцій, компенсацій та судових витрат. Формування відповідних забезпечень дозволяє

мінімізувати фінансові наслідки таких ризиків, забезпечує передбачуваність витрат та сприяє збереженню ділової репутації. При цьому важливим є не лише факт створення таких резервів, але й їх оцінка, яка повинна базуватися на аналізі судової практики, історичних даних та ймовірності настання відповідних подій.

Стратегічні забезпечення мають довгострокову спрямованість і пов'язані з необхідністю фінансування майбутніх структурних змін, модернізації інфраструктури, екологічних заходів та впровадження інновацій. Стратегічні забезпечення формуються для фінансового покриття витрат, пов'язаних із реалізацією довгострокових процесів, включаючи реструктуризацію, модернізацію інфраструктури, екологічні зобов'язання та інвестиційні програми розвитку. Необхідність їх формування обумовлена змінами у залізничній галузі, значними обсягами капітальних інвестицій та залежністю підприємств від циклічних коливань зовнішнього економічного середовища. Це особливо актуально для залізничного транспорту, діяльність якого пов'язана з використанням складних технічних систем та значним впливом на навколишнє середовище. Такі забезпечення виконують функцію інструменту трансформації, що дозволяє акумулювати ресурси для реалізації стратегічних ініціатив. Вони формують фінансову основу для адаптації підприємства до нових технологічних стандартів, підвищення енергоефективності та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Водночас їх створення потребує високого рівня аналітичного обґрунтування, оскільки пов'язане з довгостроковими прогнозами та значною невизначеністю.

Особливе місце у системі управління займають умовні забезпечення, які відображають потенційні зобов'язання, що можуть виникнути залежно від розвитку майбутніх подій. Їх роль полягає

у підвищенні прозорості фінансової інформації та формуванні повного уявлення про ризиковий профіль підприємства. В сучасних умовах це набуває особливого значення, оскільки рівень невизначеності економічного середовища зростає, а вимоги до якості фінансової інформації постійно посилюються.

Формування забезпечень є одним із ключових інструментів впливу на фінансові результати та фінансовий стан підприємства. Як показано на рис. 1, забезпечення створюють динамічний баланс між поточною прибутковістю та майбутньою платоспроможністю, що особливо важливо для капіталомістких галузей.

Рис. 1. Вплив формування забезпечень на ключові показники фінансового стану залізничного транспорту

Узагальнюючий вплив формування забезпечень на фінансові результати, структуру капіталу, ліквідність, платоспроможність, рентабельність та фінансову стійкість залізничного транспорту системно подано в табл. 2. Як видно з наведених даних, забезпечення створюють різноспрямовані ефекти залежно від часового горизонту, супроводжуються специфічними ризиками та потребують застосування відповідних інструментів управління із зворотним зв'язком для коригування облікової політики.

Аналіз впливу формування забезпечень на фінансовий стан залізничного транспорту свідчить про їхню роль у забезпеченні фінансової стабільності, ліквідності, платоспроможності та рентабельності діяльності. Водночас реалізація зазначених позитивних ефектів є умовною та залежить від коректності методології оцінки, обґрунтованості управлінських рішень і рівня достовірності вихідної інформації, що використовується при формуванні забезпечень.

Таблиця 2

Системний вплив формування забезпечень на фінансову стабільність та ризики залізничного транспорту (сформовано авторами)

Період	Основні ефекти	Супутні ризики	Інструменти управління
Короткостроковий (1 рік)	↓ Прибуток ↑ Зобов'язання ↓ Коефіцієнт автономії Немає негайного відтоку коштів	Ризик завищення/заниження резервів	Автоматизований облік Прив'язка до фактичних даних
Середньостроковий (1–3 роки)	Стабілізація рентабельності Вирівнювання грошових потоків ↑ Довіра кредиторів	Ризик ліквідності Ризик управлінських рішень	Сценарне моделювання Узгодження з бюджетуванням
Довгостроковий (3–10+ років)	Накопичення ресурсів ↓ Залежність від кредитів Фінансування модернізації	Інфляційний ризик Ризик некоректної оцінки	Індексація резервів Дисконтування майбутніх витрат
Наскрізнi ризики (всі горизонти)	–	Ризик нормативної невідповідності (НП(С)БО vs МСФЗ) Інформаційна асиметрія	Ризик-орієнтований підхід Періодичний моніторинг Стрес-тестування
Зворотний зв'язок	Коригування облікової політики Перегляд прогнозів Оновлення ставки дисконту	–	Інтеграція з системою фінансового планування

За умов зростаючої невизначеності зовнішнього економічного середовища та ускладнення довгострокового прогнозування забезпечення виконують функцію інструменту фінансової стабілізації, однак за недостатньої точності їх оцінювання можуть призводити до викривлення фінансових результатів та зниження достовірності облікової інформації. Це обумовлює необхідність розгляду супутніх ризиків, що виникають у процесі їх формування та використання.

Ефективність цього процесу визначається здатністю підприємства забезпечити баланс між обачністю та економічною доцільністю, що дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й підтримувати високий рівень фінансової ефективності та конкурентоспроможності в умовах динамічного зовнішнього

середовища.

Створення забезпечень на залізничному транспорті, попри його ключову роль у підвищенні фінансової стабільності та формуванні достовірної оцінки майбутніх зобов'язань, супроводжується виникненням низки фінансових, облікових та управлінських ризиків, які можуть істотно впливати на ефективність функціонування підприємства (табл. 3).

Одним із найбільш суттєвих є ризик некоректної оцінки забезпечень, який виникає внаслідок використання неточних вихідних даних, суб'єктивних експертних припущень або недосконалої методики прогнозування. На залізничному транспорті це особливо актуально для технічних забезпечень, пов'язаних із ремонтом інфраструктури та рухомого складу,

оскільки реальна вартість майбутніх ремонтних робіт може суттєво відрізнятись від попередньо оцінених значень через зміну цін на запаси та основні засоби. Така неточність зумовлює викривлення

показників фінансової звітності та зниження її аналітичної інформативності для цілей економічного аналізу та прийняття управлінських рішень..

Таблиця 3

Методи зниження ризиків при формуванні забезпечень на залізничному транспорті (сформовано автором)

Вид ризиків	Приклад прояву на залізниці	Інструмент мінімізації
Ризик некоректної оцінки	Вартість капремонту мосту зросла на 40% через зміну цін на метал	Сценарне моделювання (базовий, оптимістичний, кризовий варіанти)
Ризик завищення/заниження	Штучне регулювання прибутку через зміну резерву відпусток	Автоматизований облік із прив'язкою до фактично відпрацьованого часу
Ризик ліквідності	Використання резерву на ремонт збіглося з піком податкових платежів	Календарне узгодження з бюджетуванням грошових потоків
Ризик нормативної невідповідності	Різний підхід до дисконтування довгострокових зобов'язань за НП(С)БО та МСФЗ	Роздільне розкриття у примітках до звітності
Інфляційний ризик	Резерв під виведення тягового рухомого складу (строк 8–10 років)	Індексація резерву з урахуванням прогнозного ІСЦ

Важливим є також ризик завищення або заниження забезпечень, який безпосередньо впливає на фінансові результати підприємства. Завищення забезпечень призводить до зменшення прибутку поточного періоду, що може негативно позначатися на інвестиційній привабливості та оцінці ефективності діяльності. Натомість заниження забезпечень формує завищене уявлення про рівень прибутковості підприємства, однак у майбутніх періодах може спричинити раптове зростання витрат і фінансову нестабільність. На залізничному транспорті це може мати особливо критичні наслідки, оскільки галузь характеризується високою капіталомісткістю та значними постійними витратами.

Окрему групу становлять ризики ліквідності, що виникають у разі неправильного планування грошових потоків, пов'язаних із майбутнім

використанням забезпечень. Хоча створення забезпечень не супроводжується негайним відтоком грошових коштів, у момент їх використання підприємство повинно мати достатній обсяг ліквідних активів для покриття відповідних зобов'язань. У разі недооцінки цих потреб може виникнути дефіцит оборотних коштів, що негативно вплине на здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед постачальниками, працівниками та державними органами.

Не менш значущими є ризики управлінських рішень, пов'язані з використанням забезпечень як інструменту фінансового регулювання. Існує потенційна можливість регулювання фінансового результату шляхом варіювання обсягів забезпечень та їх коригування, що може призводити до викривлення реального фінансового стану підприємства. На

залізничному транспорті, де значна частина фінансування може бути пов'язана з державними програмами або кредитними ресурсами, такі викривлення можуть впливати на рішення інвесторів.

Варто також виділити ризик нормативної невідповідності, який виникає через складність одночасного дотримання Національних Положень (Стандартів) бухгалтерського обліку та Міжнародних Стандартів фінансової звітності. Відмінності у підходах до визнання та оцінки забезпечень можуть призводити до розбіжностей у фінансовій інформації, що ускладнює її інтерпретацію та знижує рівень порівнянності показників між підприємствами галузі, особливо в умовах міжнародної інтеграції транспортних систем.

На залізничному транспорті суттєвого значення набувають також операційні ризики, пов'язані з технічною специфікою діяльності. Неправильне формування забезпечень під ремонтні роботи може призвести до недофінансування критично важливих інфраструктурних об'єктів, що підвищує ймовірність аварій, збоїв у перевезеннях та додаткових непередбачених витрат. Неточність в оцінці забезпечень поступово призводить до накопичення фінансових дисбалансів і виникнення витрат фінансової та операційної діяльності підприємства.

Окремо слід зазначити ризики інфляційного характеру, які особливо актуальні для довгострокових забезпечень. Зміна вартості ресурсів, матеріалів і послуг зумовлює ризик невідповідності між сформованими забезпеченнями та фактичним рівнем майбутніх витрат, що впливає на точність їх оцінювання. Якщо інфляційні процеси не враховуються при оцінці забезпечень, підприємство може зіткнутися з ситуацією, коли накопичених коштів недостатньо для покриття реальних витрат.

Ідентифіковані ризики формування забезпечень у діяльності залізничного транспорту свідчать про їхній дуалістичний

характер, оскільки вони одночасно виступають інструментом зниження фінансової невизначеності та потенційним джерелом викривлення фінансової інформації. В сукупності вони формують складну систему взаємопов'язаних загроз, що потребують комплексного підходу до їх ідентифікації та мінімізації. Ідентифіковані ризики формування та використання забезпечень у діяльності підприємств залізничного транспорту актуалізують необхідність їх розгляду не як автономного облікового елементу, а як об'єкта системного фінансового управління. За таких умов ефективність їх використання визначається якістю управлінських процедур, що охоплюють планування, оцінку, моніторинг і коригування резервів та управління.

Управління створення забезпечень в сучасних умовах доцільно здійснювати на основі інтегрованого підходу, що поєднує методи фінансового аналізу, економіко-математичного моделювання та цифрових технологій. Використання аналітики, великих даних та автоматизованих систем обліку дозволяє підвищити точність оцінки майбутніх зобов'язань, мінімізувати вплив суб'єктивного фактору та забезпечити оперативність прийняття управлінських рішень. Важливим елементом є також регулярний перегляд забезпечень з урахуванням змін економічного середовища, інфляційних процесів та технічного стану активів. Одним із ключових напрямів удосконалення управління забезпеченнями є впровадження цифрових технологій та автоматизованих систем обліку і прогнозування. Автоматизація процесу формування забезпечень дозволяє зменшити вплив суб'єктивного фактору та підвищити прозорість фінансових рішень.

Ефективне управління забезпеченнями доцільно базувати на принципі інтегрованого ризик-орієнтованого підходу, який передбачає поєднання фінансового аналізу, прогнозування та контролю за

використанням резервів. У цьому контексті першочергового значення набуває формування єдиної аналітичної системи оцінки ризиків, яка дозволяє ідентифікувати потенційні зобов'язання ще на ранніх стадіях їх виникнення. Управління забезпеченнями передбачає їх класифікацію, що дозволяє забезпечити більш раціональний розподіл фінансових ресурсів. Важливим напрямом є оптимізація структури забезпечень шляхом їх класифікації за рівнем ризику, строками реалізації та ступенем впливу на фінансовий результат та дозволяє більш точно визначати пріоритетність формування резервів і забезпечує раціональний розподіл фінансових ресурсів. Така система має включати як кількісні методи оцінки (статистичне моделювання, аналіз трендів, дисконтування майбутніх витрат), так і якісні інструменти (експертні оцінки, сценарний аналіз, стресс-тестування). В стратегічному вимірі забезпечення повинні бути інтегровані у систему фінансового планування підприємства та узгоджені з бюджетуванням, управлінням грошовими потоками та інвестиційною політикою.

Концептуальну основу такого інтегрованого підходу відображено на рис. 2, де подано авторську фінансову модель формування та використання забезпечень на залізничному транспорті. Модель реалізує принцип зворотного зв'язку між етапами управління та враховує вплив зовнішнього середовища, що дозволяє підвищити точність прогнозування майбутніх зобов'язань та ефективність фінансового планування в умовах невизначеності.

Запропонована на рис. 2 фінансова модель реалізує циклічний процес управління забезпеченнями, що складається з п'яти взаємопов'язаних блоків. Блок 1 забезпечує ідентифікацію потенційних зобов'язань за видами діяльності. Блок 2 містить інструментарій оцінювання (статистичне моделювання, експертні оцінки, сценарний аналіз, дисконтування).

Блок 3 відображає вплив на фінансову звітність. Блок 4 охоплює моніторинг, використання та коригування забезпечень. Блок 5 забезпечує зворотний зв'язок через аналіз відхилень, що дозволяє коригувати методики оцінювання та облікову політику, замикаючи цикл управління.

Окрему увагу слід приділити інтеграції управління забезпеченнями у загальну систему фінансового планування підприємства. Забезпечення не повинні розглядатися ізольовано, оскільки вони безпосередньо впливають на ліквідність, платоспроможність і інвестиційні можливості. У цьому контексті важливим є узгодження політики формування резервів із бюджетуванням, управлінням грошовими потоками та стратегічним плануванням розвитку підприємства.

Доцільним є також впровадження сценарного підходу до управління забезпеченнями, який передбачає моделювання різних варіантів розвитку економічної ситуації – базового, оптимістичного та кризового. Такий підхід дозволяє оцінити достатність сформованих резервів у різних умовах та своєчасно коригувати фінансову політику підприємства. Для залізничного транспорту це має особливе значення, оскільки галузь є економічно вразливою до зовнішніх змін та макроекономічних коливань, змін тарифної політики та зовнішніх шоків.

У практичному вимірі ефективно управління забезпеченнями також передбачає підвищення кваліфікації персоналу та формування єдиних методичних підходів до оцінки зобов'язань. Відсутність уніфікованих стандартів часто призводить до неоднорідності облікової практики, що ускладнює аналіз фінансової інформації та знижує її порівнянність. Тому важливим є впровадження внутрішніх регламентів і політик, які чітко визначають критерії визнання, оцінки та використання забезпечень.

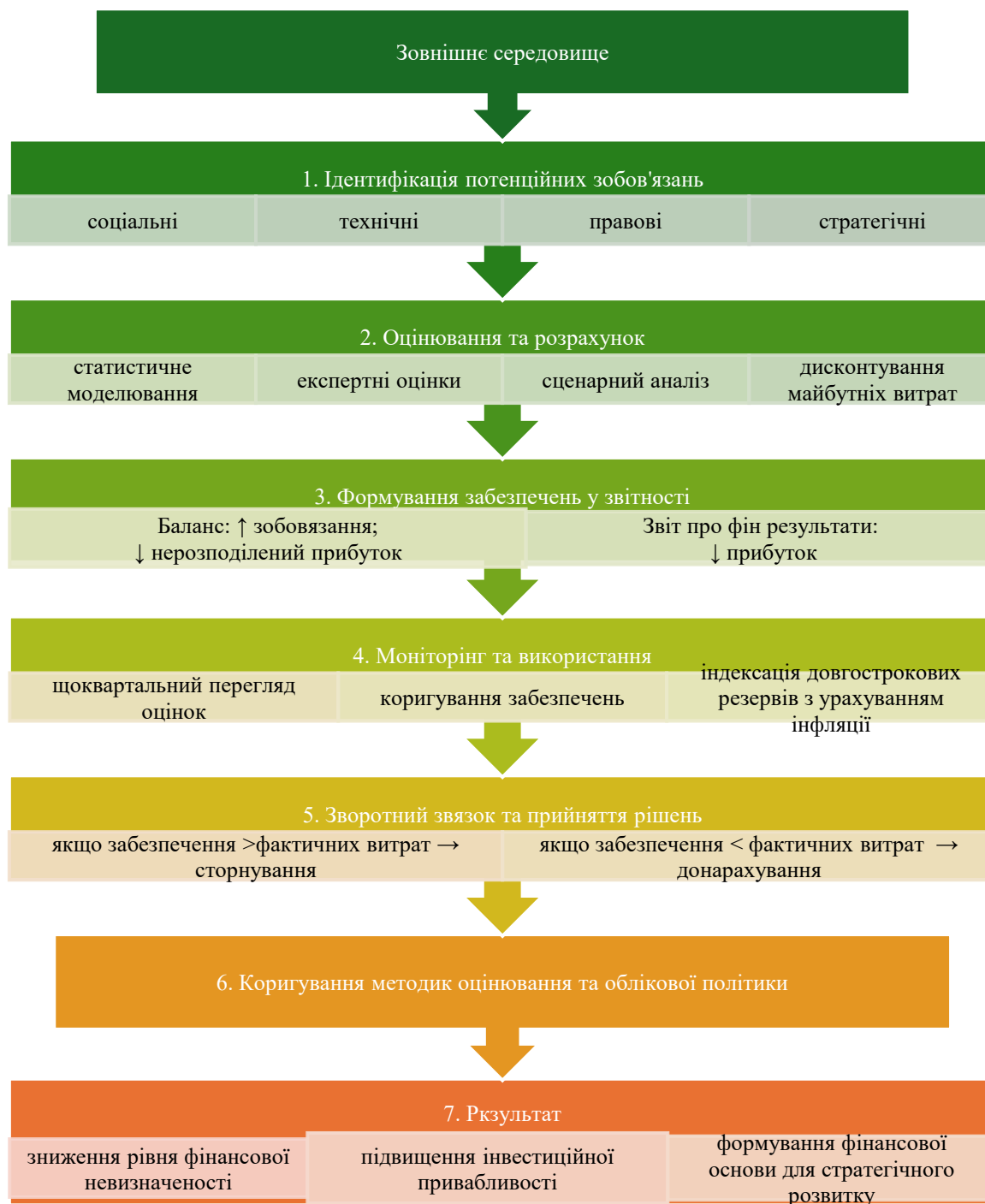

Рис. 2. Фінансова модель формування та використання забезпечень на залізничному транспорті (розроблено авторами)

В стратегічному аспекті доцільно розглядати забезпечення як елемент системи фінансової стійкості підприємства, який формує його здатність адаптуватися до довгострокових змін зовнішнього середовища. Саме тому управління ними має бути орієнтоване не лише на мінімізацію ризиків, але й на

підтримку інноваційного розвитку, модернізації інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту.

Система управління забезпеченнями повинна базуватися на поєднанні аналітичних, цифрових і стратегічних інструментів, що дозволяють

забезпечити баланс між фінансовою стабільністю, ефективністю використання ресурсів і рівнем ризику. Реалізація запропонованих підходів сприятиме підвищенню прозорості фінансового управління, зміцненню фінансової стійкості підприємств та формуванню довгострокових передумов сталого розвитку залізничного транспорту як критично важливої галузі національної економіки.

Висновки. Узагальнення теоретичних положень дозволяє розглядати забезпечення як інструмент розподілу витрат між звітними періодами, що забезпечує реалізацію принципу відповідності доходів і витрат та підвищує достовірність фінансової звітності залізничного транспорту.

Нормативне регулювання формування забезпечень базується на положеннях НП(С)БО та МСФЗ (IAS 37), які визначають критерії визнання, оцінювання та розкриття забезпечень як зобов'язань із невизначеними строками або сумами погашення.

Встановлено, що забезпечення виконують функції згладжування фінансового результату, попереднього визнання витрат та зниження рівня фінансової невизначеності, що позитивно впливає на якість фінансово-економічного аналізу та обґрунтованість управлінських рішень.

Систематизація видів забезпечень залізничного транспорту дозволила виокремити соціальні, технічні, правові, стратегічні та умовні їх види, які відрізняються характером формування та впливом на фінансові показники підприємства.

Доведено, що формування забезпечень впливає на фінансовий результат шляхом перерозподілу витрат у часі, а також змінює структуру зобов'язань, підвищуючи інформативність фінансової звітності та її аналітичну цінність.

Ідентифіковано ключові ризики,

пов'язані з оцінюванням та застосуванням забезпечень, зокрема ризику некоректної оцінки, інформаційної асиметрії та викривлення фінансових показників, що вимагає удосконалення методичних підходів до їх формування.

Обґрунтовано напрями підвищення ефективності управління забезпеченнями на основі ризик-орієнтованого підходу, сценарного моделювання та застосування інструментів фінансової аналітики, що забезпечує підвищення точності прогнозування зобов'язань та фінансового планування.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Грабова Н. М., Коломієць Т. В. Бухгалтерський облік в Україні. Київ: ЦУЛ, 2020. 512 с.
3. Фінансовий менеджмент : підручник / за ред. проф. М. І. Крупки/ Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 440 с.
4. Герасименко О. М. Інтеграція ризик-орієнтованого підходу до управління у процесі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7850>.
5. Бардаш С. В. Контроль ризиків діяльності суб'єктів господарювання: міф чи реальність. *Вісник ЖДТУ*. 2014. № 4 (70). С. 3–8.
6. Письменна М. С. Ризик-орієнтований підхід у методології державного аудиту. *Інтелект XXI*. 2017. № 4. С. 37-41.
7. Ризик-орієнтоване планування діяльності з внутрішнього аудиту : методичний посібник. Київ, 2022. 194 с.
8. Королюк Т., Співак С.,

Ратинський В. Облік в управлінні підприємством в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 6 (85). С. 88-96.

9. Сопко В. В., Мельник В. І. Організація бухгалтерського обліку. Київ: КНЕУ, 2017. 368 с.

10. Наказ про облікову політику АТ «Укрзалізниця». АТ «Укрзалізниця»: вебсайт. URL: <https://www.uz.gov.ua/>.

11. Губачова Л. В. Облік та аналіз діяльності підприємств залізничного транспорту. Одеса: Атлант, 2020. 304 с.

12. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. *Mof.gov.ua* : веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja>

13. Фінансовий облік : підручник для студ. вищ. навч. закл. С.Ф.Голов, В.М. Костюченко, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко. К.: Лібра, 2005. 976 с.

14. Дроздова Т. Г. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. / Т. Г. Дроздова. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 312 с.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy (1999) Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

2. Hrabova N. M., Kolomiets T. V. (2020) Bukhhalterskyi oblik v Ukraini [Accounting in Ukraine]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury. 512 p.

3. Krupka M. I. (ed.) (2019) Finansovyi menedzhment [Financial Management]. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. 440 p. (in Ukraine).

4. Herasymenko O. M. (2019) Intehratsiia ryzyk-orientovanoho pidkhdodu do upravlinnia u protsesi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva [Integration of risk-oriented approach to

management in ensuring enterprise economic security]. *Efektivna ekonomika (electronic journal)*, no. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7850>

5. Bardash S. V. (2014) Kontrol ryzykiv diialnosti subiektiv hospodariuvannia: mif chy realnist [Risk control of business entities: myth or reality]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, no. 4 (70), pp. 3–8.

6. Pysmenna M. S. (2017) Ryzyk-orientovanyi pidkhdid u metodolohii derzhavnoho audytu [Risk-oriented approach in public audit methodology]. *Intelekt XXI*, no. 4, pp. 37–41.

7. (2022) Ryzyk-orientovane planuvannia diialnosti z vnutrishnoho audytu [Risk-oriented planning of internal audit activities]. Kyiv. 194 p. (in Ukraine).

8. Koroliuk T., Spivak S., Ratynskyi V. (2023) Oblik v upravlinni pidpryemstvom v umovakh tsyfrovoy ekonomiky [Accounting in enterprise management in the digital economy]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 6 (85), pp. 88–96.

9. Sopko V. V., Melnyk V. I. (2017) Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku [Organization of Accounting]. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. 368 p. (in Ukraine).

10. АТ “Ukrzaliznytsia” (n.d.) Nakaz pro oblikovu polityku АТ “Ukrzaliznytsia” [Accounting policy order of JSC “Ukrzaliznytsia”]. Available at: <https://www.uz.gov.ua/>

11. Hubachova L. V. (2020) Oblik ta analiz diialnosti pidpryemstv zaliznychnoho transportu [Accounting and analysis of railway transport enterprises]. Odessa: Atlant. 304 p.

12. Ministerstvo finansiv Ukrainy (n.d.) Natsionalni polozhennia (standarty) bukhhalterskoho obliku [National Accounting Standards]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja>

13. Holov S. F., Kostiuchenko V. M.,

Kravchenko I. Yu., Yamborko H. A. (2005) Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku Finansovyi oblik [Financial Accounting]. [Organization of Accounting]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 312 p. (in Ukraine).

14. Drozdova T. H. (2020)

Стаття надійшла 01.05.26

Стаття прийнята до друку після рецензування 11.05.26

Стаття опублікована (оприлюднена) 29.05.26